

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
C-sarja N:o 11

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS 75 VUOTTA

Toimituskunta

Antti Suviranta

Esko Hoppu

Paavo Kekomäki

Mikko Kämäräinen

Juhani Wirilander

Toimittaja

HELSINKI 1973

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

75 VUOTTA

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

ISBN 951-9068-24-4 (sid.)
ISBN 951-9068-25-2 (1/2 nahk.)
ISBN 978-951-855-876-0 (PDF)

Vammala 1973. Vammalan Kirjapaino Oy

Jouko Halila

Maallikoista tuomioistuimissa

Maallikolla tarkoitetaan yleisessä kielenkäytössä sellaista henkilöä, joka ei ole tietyllä alalla ammattimies, siis eräänlaista »ei-ammattimiestä». Kun puhutaan maallikkoaineksen hyväksi käyttämisestä tuomioistuinlaitoksessa, on tavallista kuvata maallikoksi jokainen sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on vailla lakimieskoulutusta eli joka toisin sanoen ei ole suorittanut tuomarinvirkaan oikeuttavaa oikeustieteellistä tutkintoa.¹ Tällainen määrittely on ilman muuta asianmukainen, mikäli maallikko-ominaisuutta arvioitaessa pidetään lähökohtana yksinomaan lakimiehen ammattia. On kuitenkin otettava huomioon, että tietyn tuomioistuimen jäsenen viran pätevyysvaatimukset voivat nimenomaan edellyttää jonkin ei-juridisen alan asiantuntemusta. Säädetty asiantuntemuksen taso saattaa tällöin olla varsin korkeakin. Tässä mielessä voidaan Suomen voimassa olevan oikeuden osalta viitata maa-oikeuden (aikaisemman maanjako-oikeuden) maa-oikeusinsinöörin pätevyysvaatimukseen: hänellä tulee olla teknillisen korkeakoulun maanmittausosastossa suoritettu diplomi-insinöörin tutkinto ja hyvä kokemus maanmittaustoimitusten suorittamisessa (JakoL 296, 2 §, L:ssa 2. 5. 1972). Kun tällaisia tuomioistuimen jäseniä ei ole tuntunut täysin asianmukaiselta sijoittaa pelkkien maallikojen kategoriaan, on toisinaan puhuttu varsinaisten maallikojen ohella asiantuntijajäsenistä tai maallikkoasiantuntijoista.²

¹ Maallikojen käytöstä tuomioistuimissa on oikeustieteessä runsaasti kirjoitettu. Tässä viitattakoon vain seuraaviin esityksiin: *Tirkkonen*, Suomen rikosprosessioikeus I (1969) s. 118 ss. sekä Lautamiehet ja valamiehet (Suomalaisen Tiedeakatemian esitelmät ja pöytäkirjat 1971 s. 163—176); *Autere*, Maallikkojäsenen osallistumisesta oikeudenhoitoon alioikeuksissa (LM 1956 s. 586—594); *Ekelöf*, Rättegång I (1970) s. 75—91; *Bolding*, Icke-jurister som domare (Festskrift för P. O. Ekelöf, 1972, s. 128—143); *Andenaes*, Straffeprosessen i første instans s. 96—109; *Kern*, Gerichtsverfassungrecht (1965) s. 109 ss. ja 167 ss.

² Ks. esim. *Hurwitz—Gomard*, Tvistemål (1965) s. 69: »fagkyndige domare». Vrt. myös *Tauno Ellilä*, Hovioikeusmenettely ja oikeudenkäynnin uudistus s. 141.

Edellä esitetyn pohjalta näyttää siltä, että tuomioistuimen jäsenet voitaisiin heiltä vaadittavan pätevyyden perusteella jakaa seuraaviin kolmeen ryhmään: lakimiesjäseniin, asiantuntijajäseniin ja varsinaisiin maallikkojäseniin. Viimeksi mainittuja olisivat ainoastaan ne jäsenet, jotka eivät ole tuomioistuimessa sen enempää lakimiehenä kuin minäkään ei-juridisen alan asiantuntijanakaan.

Juuri mainittu kolmijako vaikuttanee ensi näkemältä hyvinkin selväpiirteiseltä. Näin asian laita ei käytännössä kuitenkaan aina ole, sillä vain lakimiesten ja ei-lakimiesten välinen raja on tarkasti vedettävissä. Kahden muun ryhmän erottaminen toisistaan ei sitä vastoin ole kaikissa tapauksissa aivan helppoa. Tässä suhteessa on valaisevaa ottaa esille Suomen tuomioistuinlaitokselle tyypillinen maallikkojäsen, lautamies. Meillä on nykyisin lautamiehiä kihlakunnan-oikeuksissa ja maa-oikeuksissa. Kihlakunnanoikeuden lautamiehet ovat ilman muuta maallikkoja. Heille asetetut pätevyysvaatimukset ovat näet vähäiset: heidänhän tarvitsee olla vain 25 vuotta täyttäneitä, nuhteettomia asianomaisessa kunnassa asuvia Suomen kansalaisia, jotka hallitsevat itseään ja omaisuuttaan (LautakL 4,1 §).³ Maa-oikeuden lautamiehiltä vaaditaan sen lisäksi, että heidän tulee olla kiinteistöasioihin perehtyneitä ja paikkakunnan olot tuntevia henkilöitä (JakoL 296,3 §, L:ssa 2. 5. 1972). Heillä täytyy siis olla myös tietynlaista asiantuntemusta; kun on kyseessä erikoistuomioistuin eli ainoastaan tiettyjä erityislaatuista asioita käsittelevä forum, ei ole voitu lähteä siitä romanttispuolisesta käsityksestä, että kansalainen kuin kansalainen kykenee menestyksellisesti toimimaan tuomioistuimen jäsenenä. Onhan erikoistuomioistuinten perustamisen aiheena juuri erityisen asiantuntemuksen tarve tietynlaisia juttuja ratkaistaessa.⁴ Mutta kun verrataan maa-oikeuden lautamiehen pätevyysvaatimuksia maa-oikeusinsinöörin edellä jo selostettuihin vastaaviin vaatimuksiin, ei voida kieltää niiden välistä huomattavaa eroa. Näin ollen ei tunnu olevan paikallaan pitää maa-oikeuden lautamiestä asiantuntijajäsenenä, vaan lähinnä jonkinlaisena asiantuntevana maallikkona. (Vastaavia jäsentyyppjä tavataan myös muissa erikoistuomioistuinisamme.⁵) Niinpä tuomioistuinten ei-lakimiesjäsenistä näyttäisi olevan muodostettavissa enemmänkin kuin vain edellä mainitut kaksi kate-

³ Säännöstä laadittaessa on pidetty lähtökohtana kunnallisten luottamusmiesten pätevyysvaatimuksia. Ks. HE 13/1969 s. 2.

⁴ Ks. esim. Kern, mt. s. 126.

⁵ Tässä suhteessa voidaan viitata erityisesti vakuutus-oikeuden ja työtuomioistuimen kokoonpanoon.

goriaa. Kysymykseen voisivat tulla esim. seuraavat kolme ryhmää: asiantuntijajäsenet, asiantuntevat maallikot ja varsinaiset maallikot.

Voidaan kylläkin aiheellisesti kysyä, onko maallikkojäsenen luokittelusta useihin eri ryhmiin lopulta kovinkaan suurta hyötyä. Joka tapauksessa on syytä todeta, että tuomioistuinten ei-lakimiesjäsenille asetetut pätevyysvaatimukset vaihtelevat melkoisesti.⁶

Kuten maaoikeuden ja muidenkin erikoistuomioistuinten kokoonpanosta käy päättelemisen, nimenomaan erikoistuomioistuihin on otettu mukaan tietyn ei-juridisen alan asiantuntijoita. (Välttämätöntähän tällainen menettely ei kylläkään ole, sillä erikoistuomioistuin käy päinsä muodostaa myös pelkistä lakimiesjäsenistä.) Mutta myös yleisiä tuomioistuihin voidaan tietynkaltaisten juttujen käsittelyä varten täydentää asiantuntijajäsenillä. Tällä tavoin on käytännössä myös menetelty; esimerkkinä mainittakoon Helsingin hovioikeuden ja korkeimman oikeuden sotilasjäsenet.⁷

Kun oikeusjuttuja ratkaistaessa voidaan joutua tarvitsemaan varsin monen ei-juridisen alan korkeatasoista asiantuntemusta, olisi ajateltavissa sellainen järjestely, että kulloinkin kysymykseen tulevien erityisalojen asiantuntijoita sijoitettaisiin laajalti yleisten tuomioistuinten lisäjäseniksi. Mahdollinen on myös sellainen järjestely, että tuomioistuimessa olisi vaihtuvia asiantuntijajäseniä aina sen mukaan, millaisesta asiasta kulloinkin on kysymys. Tällaista systeemiä on myös Suomessa jonkin verran käytetty hyväksi, kuten esim. vakuutusoiden kokoonpano osoittaa.⁸ Asiantuntijoita voi olla tuomioistuimessa mukana myös antamassa vain lausuntoja oman alansa kysymyksistä, ilman että he osallistuvat juttujen ratkaisuun. Tästä ovat meillä esimerkkeinä merioikeus- ja patenttijutut, joiden alioikeuskäsittelyssä on tuomioistuimen apuna kaksi asianomaisen alan asiantuntijaa.⁹ Mahdollisuuksia on siis monia, ja niitä on myös hyväksi käytetty.

⁶ Pelkkinä maallikkoina tuomioistuimen jäseneksi asetetut henkilöt voivat tosiasiallisesti olla hyvinkin päteviä asiantuntijoita jollakin erityisalalla, vaikkapa myös lakimiehiä. Käytännössä näin on tapahtunutkin.

⁷ Sotilasrikos- ja sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistamiskomitea on viime vuonna ehdottanut tekstissä mainittujen sotilasjäsenten jättämistä pois po. tuomioistuinten kokoonpanosta. Näiden tilalle tulisivat pysyvät asiantuntijat. Ks. Komiteanmietintö 1972: A 18 s. 94 ss.

⁸ Vakuutusoiden maallikkojäsenten koostumus ja pätevyysvaatimukset ovat sen varassa, minkä sosiaaliturvalain mukaista juttua kulloinkin käsitellään. Ks. esim. tapaturmavakuutuslain 54a §, sotilasvammalain 29a§ ja kansaneläkelain 74a §.

⁹ Ks. merilain 251 ja 252 § sekä patenttilain 66 ja 67 § ja näiden lainkohtien johdosta *Tirkkonen*, Suomen siviiliprosessioikeus II s. 586 ss. sekä Suomen rikosprosessioikeus II (1972) s. 610 ss.

Pitkälle viety eri erityisalojen asiantuntijain sisällyttäminen tuomioistuinten kokoonpanoon saattaa prima facie tuntua hyvinkin hyödylliseltä ja tarkoituksenmukaiselta ratkaisulta. Sehän saa aikaan asiantuntemuksen merkittävää lisääntymistä tuomioistuimissa.¹⁰ Mutta mainitun kaltaisen järjestelyn yleistämistä vastaan on esitettävissä myös painavia huomautuksia. Ensinnäkin on otettava lukuun, että kysymykseen tulevia aloja on siksi runsaasti, ettei käytännössä olisi mahdollista saada tuomioistuihin mukaan kaikkien niiden alojen spesialisteja, joita oikeudenkäynneissä tarvittaisiin. Nimenomaan niin laajassa ja osittain harvaan asutussa maassa kuin Suomi päädyttäisiin samalla helposti myös siihen, että maan eri osien välille muodostuisi eriarvoisuutta. Syrjäisten seutujen tuomioistuihin olisi näet hankalaa saada tarvittavia spesialistijäseniä. Oikeudenhoidon yhdenvertaisuuden periaate tulisi siten loukatuksi.¹¹ Asiantuntijan mukana oloa edellyttäviä kysymyksiä saattaa samassa jutussa olla moneltakin eri alalta; kaikkia näitä aloja ei kuitenkaan voitaisi tuomioistuimen kokoonpanossa ottaa huomioon. Tuomioistuimen kokoonpanon vaihtelevuus saisi myös aikaan esteitä juttujen yhdistämisen (kumuloimisen) tielle, mistä seikasta olisi lukuisia haittoja.¹² Lainkäytön yhdenmukaisuus saattaisi myös kärsiä, jos tietyn tuomioistuimen kokoonpano alinomaa vaihtelisi kulloinkin käsiteltävän jutun mukaan.¹³ Tällä näkökohdalla on merkitystä etenkin silloin, kun kysymyksessä on ylin tuomioistuin tai koko maan ainoa erikoistuomioistuin. Mutta myös tietyn alemman oikeusasteen oman lainkäytön yhtenäisyydellä on oma arvonsa. Onhan pidettävä mielessä, että valtaosa oikeudenkäynteistä jää ensimmäisen oikeusasteen ratkaisun varaan.

Erityisesti on otettava huomioon, ettei tarvittavan spesiaalitietouden hankkimiseksi ole välttämätöntä turvautua tuomioistuimen täydentämiseen. Oikeudenkäynnissä voidaan kaikissa oikeusasteissa käyttää hyväksi todistelua lisätietojen saamiseksi. Nimenomaan asiantuntijatodistelu tarjoaa apua erityisalojen ammattitietouden saamisessa; asiantuntijoiden kuulemisesta tuomioistuin voi OK 17:8:n

¹⁰ Ruotsissa *Bolding* on hiljattain suositellut eräänlaista fakultatiivista spesialistijäsenten käyttöä alioikeuksissa (mt. s. 138).

¹¹ Ks. po. periaatteesta esim. *Tauno Ellilä*, mt. s. 38 ss. — Tämänhetkinen alioikeuksien erillaisuus sotii mainittua periaatetta vastaan; samaa on sanottava hankkeissa olevasta asunto-oikeuksien perustamisesta tiettyihin suurehkoihin kaupunkeihin.

¹² Juttujen yhdistämisestä koituvista eduista ks. *Tirkkonen*, Suomen siviiliprosessioikeus I s. 480 ss.

¹³ Tekstissä mainittuun näkökohtaan kiinnitti huomiota työtuomioistuintoimikunta. Ks. Komiteanmietintö 1969: A 9 s. 21.

nojalla sitä paitsi tehdä kaikissa jutuissa päätöksen omastakin aloitteestaan. Asiantuntijat voidaan saada aina joustavasti juuri siltä alalta ja niistä kysymyksistä, joista kulloinkin selvitystä kaivataan.¹⁴ Todetakaan myös, että OK 17: 47:n mukaiset asiantuntijoiden esteellisyysperusteet menevät tuomarin esteiden tavoin varsin pitkälle ja estävät jutun tuloksesta välitöntä intressiä omaavien henkilöiden käyttämisen asiantuntijana. Niin ikään on mahdollista tarvittaessa pyytää lausunto tietyiltä viranomaisilta. Tällainen viranomainen on esim. työneuvosto, jonka tehtäviin kuuluu mm. antaa tuomioistuimille lausuntoja tietyistä kysymyksistä.¹⁵

Tuomioistuimen ulkopuolelta hankituilla lausunnoilla on lisäksi puolellaan se etu, että niiden sisältö oikeudenkäyntiaineistoon kuuluvana tulee asianosaisten tietoon. Kun näin on laita, lausuntojen johdosta voidaan esittää puolin ja toisin mielipiteitä samaan tapaan kuin esim. jutussa sovellettavista oikeusnormeista ja niiden tulkinnasta. Näin on laita erityisesti silloin, kun jutun käsittely tapahtuu suullisesti. Ei voida kieltää sitä, että asiantuntemuksen hankinnan tapahtuessa tuomioistuimessa mukana olevien asiantuntijajäsenten käytön muodossa vastaavia etuja ei yleensä käy saavuttaminen.¹⁶

Juuri esitetyn perusteella on mielestäni katsottava, että tietyn erityisalan asiantuntijain mukaan ottamiseen yleisten tuomioistuinten kokoonpanoon täytyy olla esitettävissä huomattavan painavat syyt. Tällaista järjestelyä voidaan suositella käytettäväksi vain poikkeuksellisissa tapauksissa.¹⁷

Edellä on kiinnitetty huomiota etupäässä vain erityistä asiantuntemusta omaavien »maallikkojen» käyttöön tuomioistuimissa. Ns. »varsinaisten» maallikkojen (meillä lähinnä kihlakunnanoikeuksien lautamiesten ja raastuvanoikeuksien kunnallisneuvosmiesten) käyttö perustuu olennaisesti historialliseen perinteeseen; meillä tämä perinne on ollut katkeamaton. Maallikkoaineksen käytön ongelmahan on tullut kussakin yhteiskunnassa ajankohtaiseksi vasta lakimieskoulutuksen järjestämisen johdosta. Tämän koulutuksen järjestämisen jälkeenkin

¹⁴ Asiantuntijain käyttöä spesiaalitietojen saamiseksi tuomioistuintoiminnassa on suositellut erityisesti *Ekelöf* (mt. s. 79 s.). Samoin lainvalmistelutyössä edellä alav:ssä 7 mainittu komitea (Komiteanmietintö 1972: A 18 s. 95 s.). Ruotsin lainvalmistelun osalta ks. *Underrätterna. Betänkande avgivet av stadsdomstolsudredningen. SOU 1961: 6 s. 54.*

¹⁵ Ks. työneuvostosta 2. 8. 1946 annetun lain 9,1 §:n 3. kohta.

¹⁶ Tähän näkökohtaan on pantu painoa Ruotsissa, kun on perehdytty asiantuntemuksen hyväksikäyttöön. Ks. *SOU 1961: 6 s. 54.*

¹⁷ *Ekelöfin* mielestä ns. asiantuntijajäseniä tarvittaisiin vain erikoistuomioistuimissa (mt. s. 79).

varsinaisia maallikkoja on yleensä eri maissa jollakin tavoin ollut mukana yleisten tuomioistuinten kokoonpanossa, pääasiallisesti alioikeusportaassa rikosjuttuja käsiteltäessä.

On vaikea välttää ajatuksesta, että varsinaisten maallikkojen sijoittamisessa tuomioistuinten jäseniksi on jotakin paradoksaalista. Alati kehittyvä ja erikoistuva yhteiskunta pyrkii edistämään lakimiesten koulutusta ja erityisesti oikeuslaitoksen palvelukseen aikovien juristien käytännön harjoittelua.¹⁸ Nykyistä yhteiskuntaa onkin toisinaan kuvattu koulutusyhteiskunnaksi. Tämä koulutusyhteiskunta on samalla jatkuvasti innostunut sijoittamaan tuomioistuimiin sellaisia jäseniä, joilta ei vaadita muuta kuin pätevyys kunnallisiin luottamustoimiin. Toiselta puolen sama yhteiskunta kantaa nykyisin entistä enemmän huolta siitä, etteivät tavalliset kansalaiset kykene ilman asiantuntevaa apua hoitamaan omia oikeudellisia asioitaan; tässä mielessä viitattakoon erityisesti kuluvana vuonna annettuun lakiin yleisestä oikeusaputoiminnasta.¹⁹

Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on jatkuvasti haettu äsken mainitun perinteen lisäksi asiallisia perusteita maallikkojen mukana ololle tuomioistuimissa. Tällöin on kiinnitetty huomiota mm. oikeudenhoidon omiin näkökohtiin ja erityisesti kaikille prosesseille keskeiseen pyrkimykseen löytää jutuissa oikea ratkaisu. Tämän pyrkimyksen kannalta on katsottu olevan eduksi, että tuomioistuimessa on mukana myös maallikoita. Lakimiesten on väitetty pyrkivän liiaksi yleistykseen, kun taas maallikkojen panos varmentaisi sen, että kunkin tapauksen omat yksilölliset piirteet pääsisivät riittävästi esille.²⁰ Juuri mainitussa väitteessä onkin sikäli perää, että juristit pyrkivät yleensä jo koulutuksensa perusteella ratkaisemaan samanlaiset tapaukset samalla tavalla. Tapausten erilaisuus on tietenkin otettava huomioon, mutta lainkäytössä tulee pyrkiä yhdenmukaisuuteen. Erilaisuuden liiallinen

¹⁸ Ks. esim. Lakimiesharjoittelukomitean osamietintö (komiteamietintö 1972: B 42) s. 3 s.

¹⁹ Ks. lain perustelujen johdosta Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeusaputoiminnan laajentamista koskevaksi lainsäädännöksi. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1972: 2.

²⁰ Ks. sen johdosta esim. *Tirkkonen*, Suomen siviiliprosessioikeus I s. 213 s.; *Ekelöf*, mt. s. 81 s.

Melkoista liioittelua sisältyy siihen väitteeseen, että maallikot pystyisivät juristeja paremmin arvioimaan todisteluun liittyviä kysymyksiä (ks. esim. *Autere*, LM 1956 s. 586).

Ammattituomareita on joskus moitittu liiallisesta rutiinimaisuudesta. Jatkuva askarteleminen samankaltaisten asioiden parissa saattaa kyllä johtaa jonkinlaiseen ikävystymiseen, mutta tuskinpa rutiini on sinänsä mitenkään vaarallista toiminnan tulosten kannalta. Ja eikö toiminnan tulosten luotettavuus sentään ole tärkeintä?

korostaminen voi johtaa lainkäytön yhdenmukaisuuden hämärtymiseen. Erilaisuutta ei tule myöskään keksiä sieltä, missä sitä ei ole. Lainkäytön yhdenmukaisuuden romuttumisen vaara onkin maallikkoaineuksen käytön suurimpia kielteisiä puolia.²¹

Enemmän merkitystä mielestäni on sillä seikalla, että maallikkojen mukana olo tuo oikeudenhoitoon lisää paikallisten olojen tunte-
musta.²² Tällä näkökohdalla on arvoa etenkin maaseudulla. Näin on meillä laita esim. silloin, kun kokematon tai vieraista oloista lähtöisin oleva kihlakunnanoikeuden puheenjohtaja ryhtyy hoitamaan virkatehtäviään. On kuitenkin otettava huomioon, että asujaimisto on nykyoloissa paljon liikkuvampaa kuin ennen, minkä johdosta on tapahtunut jatkuvaa samankaltaistumista eri paikkakuntien kesken. Nimenomaan asutuskeskukset eri puolilla maata muistuttavat yhä enemmän toisiaan, ja eroavuudet eri elämänmuotojen välillä supistuvat muutenkin kaiken aikaa. Niinpä paikallisten olojen tuntemuksella ei ole tuomioistuinten toiminnan kannalta enää samaa merkitystä kuin vielä jokin vuosikymmen sitten.²³

Yllä mainitut prosessuaaliset perustelut eivät ole riittäviä, eikä niitä ole oikeustieteessä yleensä sellaisiksi katsottukaan. Enemmän merkitystä on nähtävästi ollut sillä seikalla, että maallikkojen osallistumisen tuomioistuintoimintaan on arveltu lisäävän luottamusta tuomioistuinlaitokseen.²⁴ Voidaankin tietysti lähteä siitä, että asianomaisen tuomioistuimen virkapiirin asukkaiden tuntemien maallikkojen mukanaolo alioikeusportaassa tekee oikeudenhoidon kansanomaiseksi ja läheiseksi.²⁵ Luottamusta tuo tuntemus yleensä myös lisän-

²¹ Ks. Lääninoikeuksien maallikkotoimikunnan mietintö (Komiteanmietintö 1972: B 116) s. 34.

Ekelöfin mukaan tekstissä mainittu vaaratekijä on maallikkotuomareiden käytön merkittävin haitta. Hän lausuu tästä: »Att låta lekmannelementet här vara avgörande skulle säkerligen leda till en högst varierande praxis. Och detta vore det värsta av allt» (mt. s. 82) Ks. myös *Bolding*, mt. s. 142.

²² Tuomioistuimen jäsenellä olevien tietojen hyväksikäytöstä on syytä huomauttaa, ettei tuomarin sovi nojautua omaan yksityiseen tietouteensa konkreettisen jutun tosiasiallisesta pohjasta. Jos tuomaria tässä suhteessa halutaan käyttää tiedonlähteenä, hänen on OK 17:19 mukaisesti luovuttava tuomarin tehtävästään, jotta häntä voitaisiin kuulustella todistajana. Tämä seikka on pidettävä mielessä, kun tähdenne-tään maallikkoaineuksen olosuhteiden tuntemuksen merkitystä. Ks. SOU 1961:6 s. 54 s.

²³ Tämän seikan on todennut mm. *Bolding* (mt. s. 131).

²⁴ Meillä ovat esim. *Granfelt* (JFT 1921 s. 1 ss.) ja *Tirkkonen* (Suomen rikosprosessioikeus I, 1969, s. 119) pitäneet tekstissä mainittua näkökohtaa painavimpana maallikkojen käyttöä puoltavista perusteista. Samoin *Autere*, LM 1956 s. 586.

²⁵ Ks. *Hans Fritzsche*, Volkstümliche Rechtspflege, passim. Teoksessa on kosketeltu pääasiallisesti sen tekijän kotimaan, Sveitsin, oikeudenkäyntilaitosta.

Eräänä maallikkojen käytön perusteena on mainittu myös oikeusjärjestyksen

nee; välttämätöntä se ei kuitenkaan ole, sillä asian laita voi olla myös päinvastainen: ei kukaan ole profeetta omalla maallaan.

Niissä maissa, joissa maallikkoaineksen käyttö tuomioistuimissa aikanaan koki lähinnä valistusajan filosofien vaikutuksesta eräänlaisen renessanssin, oli keskeisenä lähtökohtana tuomioistuinten riippumattomuuden tehostaminen. Juristien näet arveltiin olevan virkamiehinä sellaisessa riippuvuussuhteessa valtiovallan muihin orgaaneihin, että nämä voisivat painostaa tuomioistujia tuomitsemaan vastoin lakia. Maallikkojen mukanaolon tuomioistuimissa katsottiin varmentavan erityisesti sen, ettei kansalaisvapauksia syrjäytettäisi.²⁶ Tällä hetkellä tuomioistuinten riippumattomuuden korostaminen ei näytä olevan mielessä, kun puolletaan maallikkojen käytön lisäämistä tuomioistuimissa. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että maallikkojen käytön lisäämisen tietä pyritään saamaan aikaan jonkinlainen demokraattinen kontrolli. Tämä taas merkitsee itse asiassa tuomioistuinten mukauttamista poliittisten vallankäyttäjien tahtoon. Maallikkojen katsottaneen nykyisin yleensä olevan tässä suhteessa ammattijuristeja sopeutuvampia.²⁷

Suomen olojen kannalta on mielenkiintoista havaita raastuvanoikeuksien kokoonpanossa erityisesti viimeksi kuluneen sadan vuoden aikana tapahtunut kehitys. Sitä mukaa kuin tietty kaupunkikunta on väkiluvultaan kasvanut ja muutenkin vaurastunut, se on säännönmukaisesti pyrkinyt saamaan ylläpitämänsä raastuvanoikeuden yhä enemmän lakimiesvoittoiseksi. Suurimmissa kaupungeissa ovat miltei kaikki raastuvanoikeuden jäsenet lakimiehiä eli oikeusneuvosmiehiä; vain muutamassa kaikkein pienimmässä kaupungissa on nykyisin pormestarin ohella kaksi kunnallisneuvosmiestä. Tämä kehitys ilmentää luottamusta lakimieskoulutuksen mukanaan tuomaan ratkaisuvalmiuteen. Sillä paikallisella tasolla, jolla ollaan välittömässä kosketuksessa tuomioistuihin ja jossa sitä tarvitaan, on siis pidetty silmällä erityisesti tuomioistuimen jäsenten ammatillista pätevyyttä.

Sama piirre ilmenee myös välimiesoikeuksien kokoonpanossa. Välimiesoikeuksissa ei näet juuri ollenkaan tavata lautamiestasoisia

tuntemuksen voimistuminen eri kansalaispiirien keskuudessa. Nykyoloissa on kuitenkin keinoja muillakin tavoin levittää informaatiota oikeusjärjestyksestä.

²⁶ Ks. *Granfelt*, JFT 1921 s. 2 ja *Tirkkonen*, Lautamiehet ja valamiehet s. 164.

²⁷ Ks. edellisen johdosta mm. Oikeuslaitostoimikunnan mietintö (Komiteamietintö 1971: B 112) s. 96 ss.

Juridinen koulutus ymmärrettävistä syistä edistää tuomioistuimen jäsenen riippumattomuutta, kuten esim. *Eckhoff* on todennut (*Festschrift till Karl Olivecrona*, 1964, s. 144 ss.). Ks. lisäksi etenkin *Eichenberger*, Die richterliche Unabhängigkeit als staatsrechtliches Problem s. 234 ss.

jäseniä, vaan lakimiesten ohella vain sen alan ammattimiehiä, joita välimesoikeudessa kulloinkin erityisesti tarvitaan. Näin on asian laita, vaikka välimesoikeuden asianosaiset ylimalkaan itse valitsevat jäsenet tuohon tuomioistuimeen ja myös vastaavat menettelyn aiheuttamista kustannuksista.²⁸ Maallikkojen käyttö tulisi yleensä halvemmaksi, mutta kun kyseessä on lopullisen ratkaisun antava forum, halutaan siihen saada päteviä voimia kustannuksista huolimatta.

Varsinaisten maallikkojen käytöllä tuomioistuinten jäseninä on huomattavat rajoituksensa. Maallikot voivat olla mukana käsiteltäessä lähinnä sellaisia suhteellisen yksinkertaisia asioita, joissa ratkaisutoiminnan painopiste on todistelun puolella ja joissa toistuvasti tulee yleensä esille vain samoja tai samankaltaisia oikeudellisia kysymyksiä.²⁹ Yleisissä tuomioistuimissa tällaisia juttuja ovat tavalliset rikosjutut. Siviilijutuista tulevat kysymykseen lähinnä perheoikeudelliset jutut. Nimenomaan viimeksi mainituissa jutuissa maallikot voivat tuoda hyödyllistä apua tuomitsemistoimintaan. Mutta kokemuksestani voin sanoa, että juuri yleisissä tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa voi tulla yllättäen esille vaikeita juridisia ongelmia sekä materiaalsien että prosessioikeuden alalta. Yleistä tuomioistuinta voidaankin kuvata eräänlaiseksi yleislääkäriksi lainkäytön piirissä. Niinpä erityisesti yleisissä tuomioistuimissa edellytetään nimenomaan ensimmäisessä oikeusasteessa huomattavaa ratkaisuvalmiutta mitä moninaisimmissa asioissa. Tällaista valmiutta maallikoilla ei ole eikä voikaan olla.³⁰

Muutoksenhakuasteissa ei varsinaisten maallikkojen käyttö ole paikallaan. Muutoksenhakuasteisiin on yleensäkin pyrittävä saamaan kvalifioidumpaa työvoimaa kuin ensimmäiseen oikeusasteeseen. Onhan muutoksenhaun järjestämisen rationa juuri mahdollisuuden järjestäminen jutun käsittelyyn alioikeutta pätevämmässä forumissa. Ja muutoksenhakuasteisiin tulee käsiteltäväksi keskimäärin vaikeampia juttuja kuin ensimmäisessä oikeusasteessa.³¹

²⁸ Ruotsissa ja Tanskassa suoritettiin v. 1968 prof. Ekelöfin aloitteesta mielenkiintoinen sosiologis-juridinen tutkimus »Konfliktslösning genom skiljedom». Tämän tutkimuksen yhteydessä toimitettiin tiedustelu siitä, millaista kokoonpanoa pidettiin välimesoikeuksissa tarkoituksenmukaisena. Ks. tästä Tidskrift för Sveriges Advokat-samfund 1969 s. 126 ss. ja *Bolding*, mt. s. 134.

²⁹ Ks. esim. Ekelöf, mt. s. 79.

³⁰ Vähänkin vaikeahkoja juttuja, nimenomaan riitajuttuja, käsittelemässä ja ratkaisemassa onkin syytä olla useita ammattijuristeja. Näin Ruotsissa SOU 1961: 6 s. 56.

³¹ Ks. edellisen johdosta Tauno Ellilä, Hovioikeusmenettely ja oikeudenkäynnin uudistus s. 136 ss.